

IV. ODABRANI ASPEKTI IZVOZA, KONKURENTNOSTI I TRGOVINSKE POLITIKE ¹

A. Uvod

92. Hrvatska je ostvarila relativno slabe izvozne rezultate tijekom razdoblja od 1994. do 1998., osobito u usporedbi s uzorkom država srednje i istočne Europe.² Nakon detaljnijeg ispitivanja nedavnog kretanja izvoza, ovo poglavlje nastoji ocijeniti mjeru u kojoj su slaba postignuća u Hrvatskoj uzrokovana slabljenjem hrvatske vanjske konkurentnosti. Isto se tako ispituju uloge koje bi mogao imati trgovinski režim i trgovinski odnosi između Hrvatske i njezinih glavnih partnera. U posljednjem odlomku opisuje se nedavni napredak vezan uz priključenje Svjetskoj trgovinskoj organizaciji.

B. Nedavni rezultati izvoza

93. Zbog raspada Sovjetskog Saveza i Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć (SEV-a), države srednje i istočne Europe poduzele su temeljite reforme svojih trgovinskih i tečajnih režima. Dobri rezultati toga procesa reforme počeli su se osjećati u mnogim državama srednje i istočne Europe. Tablica 15. sadrži neke pokazatelje rezultata izvoza za uzorak država srednje i istočne Europe, uključujući Hrvatsku, tijekom razdoblja od 1994. do 1998. U tom se razdoblju, i izvoz robe i nefaktorskih usluga u uzorku u prosjeku povećao više od 70 posto, izraženo u američkim dolarima. Neke države, uključujući Estoniju, Mađarsku i Letoniju, doživjele su kumulativni rast veći od 100 posto. Zbog toga, udio izvoza robe i nefaktorskih usluga u BDP-u povećao se u prosjeku oko 3 postotna boda. Posebice u Mađarskoj, taj se udio udvostručio u usporedbi s relativno niskom osnovicom.

94. Većina pozitivnih kretanja izvoza u državama srednje i istočne Europe proizišla su iz preusmjeravanja trgovine prema Europskoj uniji. U prosjeku je izvoz u uzorku država srednje i istočne Europe u EU povećan za više od 15 posto godišnje tijekom razdoblja od 1994. do 1998., dok su Estonija, Mađarska i Slovačka ostvarile godišnje stope rasta veće od 20 posto. Te impresivne stope rasta dovele su do povećanja tržišnog udjela država srednje i istočne Europe u ukupnom uvozu EU-a od država koje nisu članice EU-a, za prosječno 25 posto tijekom toga razdoblja. U skladu s tim, Europska unija postaje sve dominantnija destinacija izvoza za države srednje i istočne Europe.

95. Kretanja izvoza u Hrvatskoj, suprotno tomu, ukazuju da Hrvatska nije uspjela iskoristiti naglu ekspanziju izvoza država srednje i istočne Europe u EU. Kumulativne stope rasta izvoza robe i nefaktorskih usluga, a posebno robe u razdoblju od 1994. do 1998., iznosile su 20, odnosno 8 posto, što je mnogo niže od prosjeka uzorka.³ Što se tiče novijih kretanja, vrijednost hrvatskog izvoza robe izražena u američkim dolarima tijekom prvih 10 mjeseci 1999. godine smanjila se za oko 8 posto u usporedbi s istim razdobljem prethodne godine.⁴ Zbog toga se u razdoblju od 1994. do 1999. udio izvoza robe i nefaktorskih usluga u BDP-u smanjio. Takva su se kretanja javila uglavnom zbog značajnog smanjenja izvoza Hrvatske u EU i s time povezanog velikog gubitka tržišnog udjela u EU-u. Hrvatska je jedina država u uzorku u takvoj situaciji. Međutim, u posljednje vrijeme, Hrvatska

¹ Ovo je poglavlje sastavio Joël Toujas-Bernaté.

² Uzorak država s kojima se Hrvatska uspoređuje u ovom poglavlju obuhvaća Bugarsku, Češku, Estoniju, Mađarsku, Letoniju, Litvu, Poljsku, Rumunjsku, Slovačku i Sloveniju.

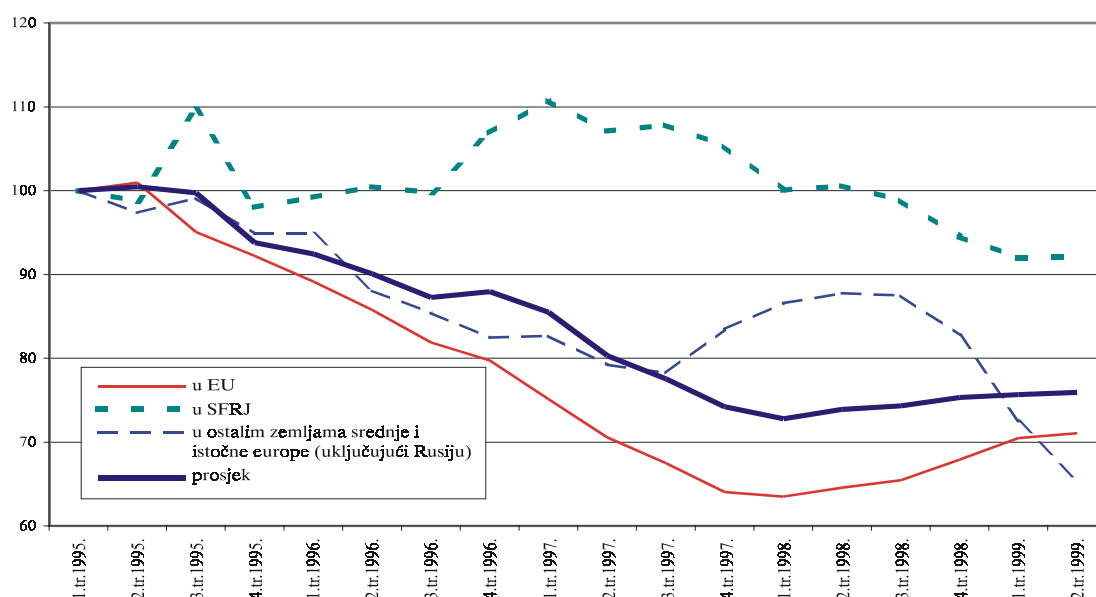
³ Većina dobrih rezultata izvoza usluga odnosi se na rast u sektoru turizma.

⁴ Smanjenje izvoza u Bosnu u Hercegovinu i Rusiju činilo je više od polovine smanjenja ukupnog izvoza u prvih deset mjeseci 1999. Izvoz u Bosnu i Hercegovinu naglo je pao nakon raskida bilateralnog sporazuma o slobodnoj trgovini s Federacijom Bosne i Hercegovine u svibnju 1999, dok se izvoz u Rusiju smanjio (uključujući farmaceutske proizvode i telekomunikacijsku opremu) nakon ruske krize u kolovozu 1998.

uspijeva održati svoj udio u uvozu EU-a iz država koje nisu članice EU-a, kao što se vidi na Slici 11. Od početka 1998. Hrvatska je čak ostvarila i neke dobitke na tom tržištu.⁵

96. Tako se, umjesto preusmjeravanja prema EU-u, kao što se to desilo u ostalim državama srednje i istočne Europe (udio hrvatskog izvoza u EU u njezinom ukupnom izvozu se smanjio u razdoblju od 1994. do 1998.), hrvatski izvoz sve više orijentira prema neindustrijskim državama, uključujući novonastale države iz bivšeg SFRJ-a. U 1998. više od 25 posto hrvatskog izvoza odnosilo se na te zemlje, od čega gotovo 15 posto na Bosnu i Hercegovinu. No, čak i u tim državama hrvatski je izvoz smanjio svoj tržišni udio, osobito od početka 1997. (vidi Sliku 11.). Isto se tako smanjio izvoz Hrvatske u države CEFTA-a, čineći manje od 15 posto ukupnog izvoza 1998., od čega se oko 10 posto odnosilo na Sloveniju.⁶

Slika 11. Hrvatska: Tržišni udjel izvoza, 1995-1999.
(vrijednosti indeksa, 1. tromjesečje 1995. = 100) 1/

Izvor: Baza podataka Direction of Trade Statistics (DOTS)

1/ Indeks tržišnog udjela kumulativnog izvoza tijekom četiri prethodna tromjesečja.

97. Još jedan važan aspekt po kojem se Hrvatska razlikuje od ostalih država srednje i istočne Europe odnosi se na kretanja u sastavu izvoza. Sastav hrvatskog izvoza malo se promijenio od 1994. Indeks koji pokazuje promjene u sastavu izvoza prema EU-u između 1994. i 1998. (vidi Tablicu 15., posljednji stupac) ukazuje da se struktura hrvatskog izvoza najmanje promijenila u usporedbi s ostalim državama srednje i istočne Europe.⁷ To može odražavati sporiju brzinu restrukturiranja hrvatske ekonomije u cjelini, u usporedbi s ostalim tranzicijskim zemljama.

⁵ Stoga se čini da je pad hrvatskog izvoza u EU u 1999. uzrokovan smanjenjem ukupnog uvoza EU-a iz država koje nisu članice EU-a, s obzirom da je usporen ekonomski rast u EU-u.

⁶ CEFTA je Sporazum država srednje Europe o slobodnoj trgovini, koji uključuje Češku, Mađarsku, Poljsku, Rumunjsku, Slovačku i Sloveniju.

⁷ Ovaj se indeks izračunava zbrajanjem apsolutnih promjena u udjelu ukupnog izvoza za svaku pojedinačnu troznamenkastu kategoriju Standardne međunarodne trgovinske klasifikacije (SMTK) između 1994. i 1998.

C. Vanjska konkurentnost

98. Da bi se ocijenilo u kojoj se mjeri relativno slab hrvatski izvoz može objasniti promjenama u vanjskoj konkurentnosti, navodi se pregled niza pokazatelja konkurentnosti. Realni efektivni tečaj baziran na cijenama najčešće se koristi kao pokazatelj vanjske konkurentnosti.⁸ Pokazatelji realnoga efektivnog tečaja baziranog na indeksu maloprodajnih cijena imaju prednost pred ostalim pokazateljima jer se maloprodajne cijene izračunavaju koristeći se košaricom robe, koja je vrlo slična u svim zemljama, i jer su takvi indeksi lako dostupni. Ostali pokazatelji koji se često upotrebljavaju uključuju realni tečaj baziran na indeksu cijena pri proizvođačima, na indeksu izvoznih cijena i na jediničnim troškovima rada, kao i relativnu cijenu neutrživih dobara prema utrživim dobrima.

99. Svi ti pokazatelji imaju svoje dobre i loše strane, te imaju nedostatke kao pokazatelji konkurentnosti, osobito u kontekstu gospodarstava u tranziciji. Tijekom procesa tranzicije, ostvaraju se značajni dobici produktivnosti i učinkovitosti, a cijene neke robe i usluga, koje su znatno pale zbog subvencioniranja i kontrole cijena, ponovno imaju rastući trend. Takva se kretanja obično odražavaju u zabilježenoj aprecijaciji mjera realnog tečaja. Međutim, s obzirom na činjenicu da uravnoteženi realni tečaj također ima tendenciju rasta u procesu tranzicije iz istih razloga, to ne znači obavezno da zabilježeni realni tečaj izlazi iz ravnoteže kada aprecira.

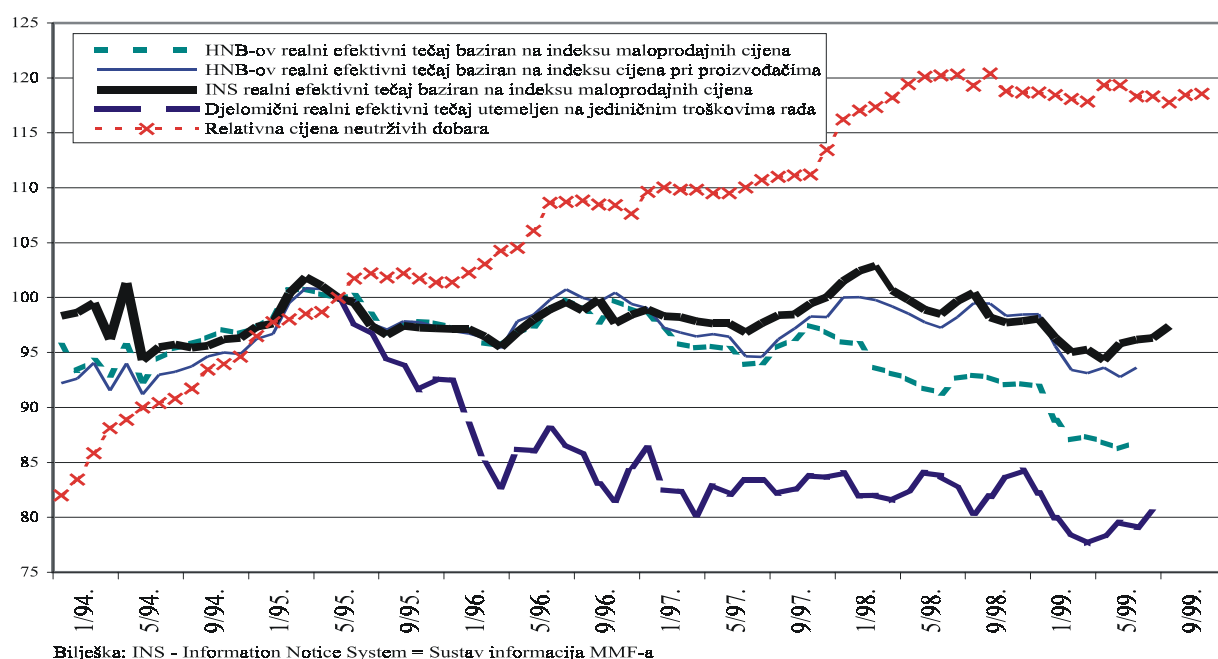
100. Slika 12. prikazuje pet pokazatelja realnog tečaja za Hrvatsku, uključujući realni efektivni tečaj baziran na indeksu maloprodajnih cijena Sustava informacija MMF-a (SIMMF), realne tečajeve zasnovane na indeksu maloprodajnih cijena i indeksu cijena pri proizvođačima, koje je izračunala Hrvatska narodna banka (HNB), djelomični realni tečaj utemeljen na jediničnim troškovima rada koji mjeri jedinične troškove rada u Hrvatskoj s obzirom na one u državama EU-a koje su njezini glavni trgovinski partneri (Italija, Njemačka i Austrija), te relativnu maloprodajnu cijenu usluga prema robi, kao zamjenu za relativnu cijenu neutrživih dobara prema utrživim dobrima.

101. Dva realna tečaja bazirana na indeksu maloprodajnih cijena SIMMF-a i HNB-a uglavnom su stabilna od početka 1994., s fluktuacijom koja ne prelazi 10 posto. Nedavno je SIMMF-ov indeks deprecirao oko 8 posto između ožujka 1998. i svibnja 1999., nakon čega je aprecirao oko 3 posto u rujnu 1999. i tako se vratio na razinu zabilježenu sredinom 1997. Tečaj HNB-a baziran na indeksu cijena pri proizvođačima bio je vrlo blizu pokazateljima zasnovanim na indeksu maloprodajnih cijena do studenoga 1998., no nakon toga je deprecirao 5-10 posto brže od pokazatelja baziranih na indeksu maloprodajnih cijena.

102. Što se tiče mjernih pokazatelja koji se baziraju na jediničnim troškovima rada, Slika 13. pokazuje da je od sredine 1995. povećanje produktivnosti bilo brže od povećanja plaća u industriji. Prosječne bruto plaće u industriji izražene u njemačkoj marki povećale su se oko 25 posto između sredine 1995. i 1998., no od tada su uglavnom stabilne. Veći rast utvrđene produktivnosti, osobito snažan u razdoblju između sredine 1995. i 1998., dobro odražava smanjenje broja zaposlenih u industriji u tom razdoblju, što ukazuje na potrebu ubrzanja strukturnih reformi ako se takvi dobici u produktivnosti žele zadržati u budućnosti. Usprkos tome, jedinični se troškovi rada u industriji u Hrvatskoj (izraženo u njemačkim markama) smanjuju u posljednjih četiri godine, što je u skladu s kretanjima jediničnih troškova rada u Italiji, Njemačkoj i Austriji, državama EU-a, glavnim trgovinskim partnerima Hrvatske. U skladu s tim, realni tečaj baziran na jediničnim troškovima rada, izračunat kao relativni jedinični troškovi rada za Hrvatsku prema vaganom prosjeku jediničnih troškova rada za Italiju, Njemačku i Austriju (s ponderima koji se temelje na udjelu hrvatskog izvoza u te države), deprecirao je oko 15 posto od sredine 1995. do sredine 1996., te je od tada fluktuirao oko polagano deprecirajućeg trenda.

⁸ Za detaljniji pregled realnih efektivnih tečajeve i ostalih pokazatelja konkurentnosti vidi: Marsh i Tokarick (1994) te Lipschitz i McDonald (1991).

Slika 12. Hrvatska: Pokazatelji realnog tečaja, 1994-1999.
(Vrijednosti indeksa; lipanj 1995.=100) 1/

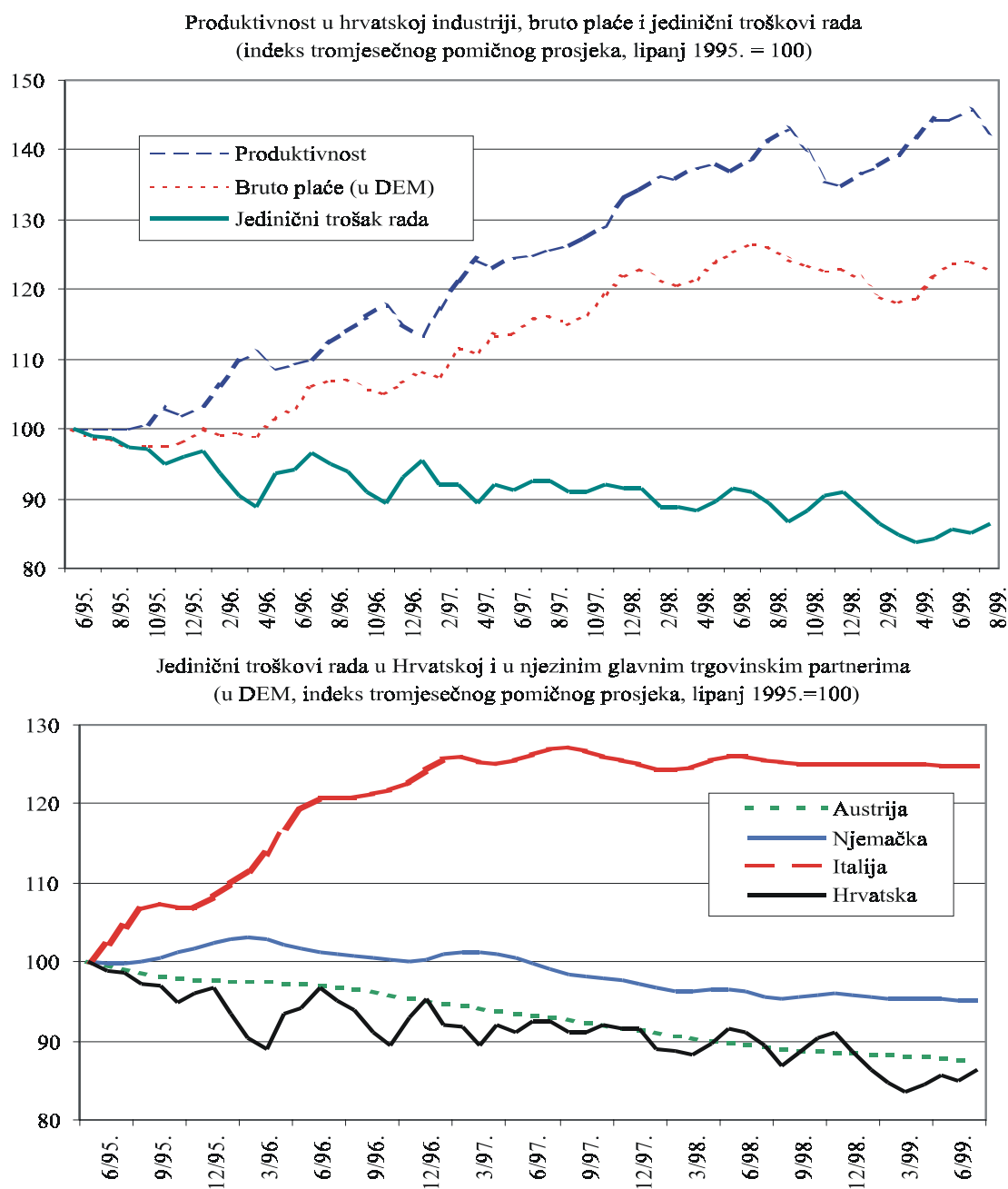

Izvori: Hrvatska narodna banka, Sustav informacija MMF-a i procjene MMF-a
1/ Povećanje označava deprecijaciju.

103. Relativna maloprodajna cijena usluga prema cijeni robe jedini je od pet mjernih pokazatelja realnog tečaja koji pokazuje snažnu aprecijaciju od 1994. Mjeren na taj način, realni je tečaj aprecirao gotovo 50 posto od početka 1994. do sredine 1998., no nakon toga se stabilizirao. Ta značajna aprecijacija, međutim, vjerojatno nije pokazatelj gubitaka u vanjskoj konkurentnosti, s obzirom da ona uglavnom odražava postupno uklanjanje subvencija iz javnih usluga, koje čine veliki dio usluga u košarici maloprodajnih cijena; opće poboljšanje kvalitete usluga, koje su navodno bile vrlo loše kvalitete početkom 1990-ih, i koje su se prebacile na bržerastući indeks cijena za usluge, jer indeks nije korigiran za učinke kvalitete, te moguće, nešto veći rast produktivnosti u sektoru robe kojom se trguje.

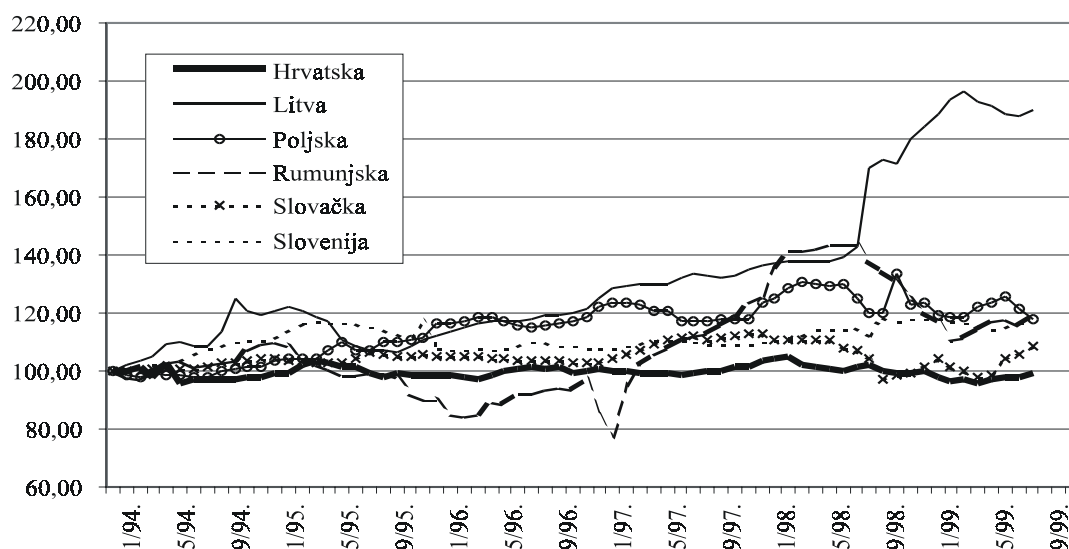
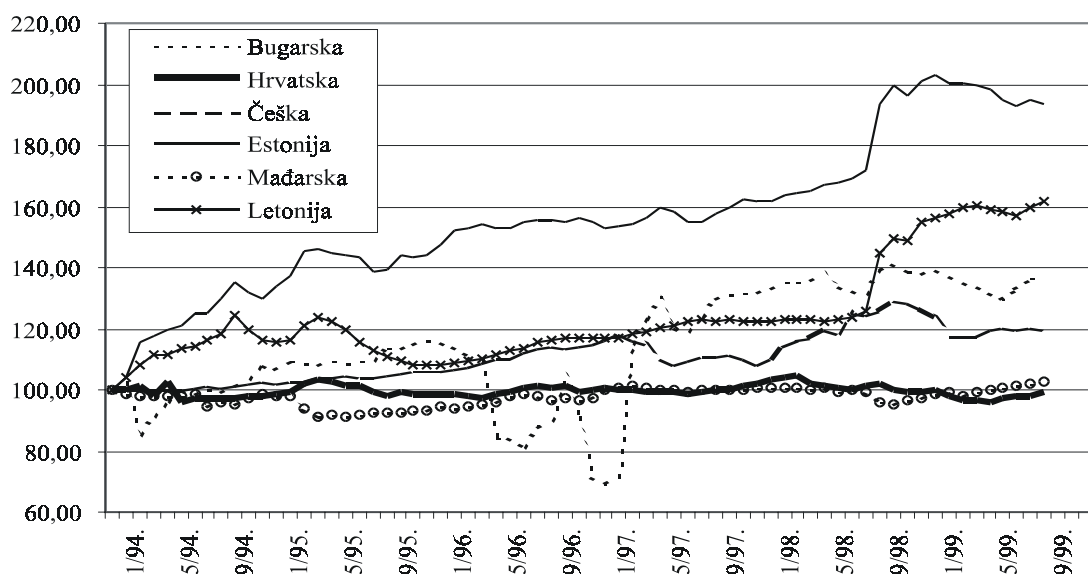
104. Umjerena kretanja hrvatskog realnog efektivnog tečaja još su dojmljivija kada se usporede s realnim efektivnim tečajem u ostalim državama srednje i istočne Europe. Slika 4. prikazuje realni efektivni tečaj baziran na indeksu maloprodajnih cijena Sustava informacija MMF-a za Hrvatsku i odabrani uzorak država srednje i istočne Europe, koji je jedini lako dostupan mjerni instrument realnog tečaja za sve države iz uzorka. Tijekom razdoblja od 1994. do 1999. nekoliko država srednje i istočne Europe doživjelo je značajnu aprecijaciju realnog tečaja, do 90 posto, od siječnja 1994. do rujna 1999. Hrvatska je, zapravo, imala najnižu deprecijaciju u uzorku, a samo je Mađarska imala slična kretanja. Budući da je nekoliko država istodobno zabilježilo značajnu aprecijaciju tečaja i povećanje izvoza, to potvrđuje činjenicu da promjene u vanjskoj konkurentnosti, mjerene realnim tečajem, ne mogu, ili barem ne mogu u velikoj mjeri, objasniti relativno loše rezultate izvoza od 1994.

Slika 13. Jedinični troškovi rada u Hrvatskoj i u njezinim glavnim trgovinskim partnerima, 1995-1999.

Izvori: Državni zavod za statistiku i procjene MMF-a

Slika 14. Srednja i istočna Europa: Kretanja realnog tečaja, 1994-1999.
(Vrijednosti indeksa; siječanj 1994.=100)

Izvor: Sustav informacija MMF-a

105. Takva kretanja u zabilježenim indeksima realnog tečaja potrebno je razmotriti s obzirom na moguća kretanja ravnotežnog realnog tečaja tijekom razdoblja od 1994. do 1998. da bi se zaključilo je li devizni tečaj u Hrvatskoj izašao iz ravnoteže. Uobičajena metodologija za ocjenu ravnotežnog tečaja sastoji se od procjene tečaja zasnovane na skupini temeljnih odrednica.⁹ Tradicionalne odrednice uključuju: diferencijalni rast produktivnosti između utrživih i neutrživih dobara (Balassa-Samuelsonov učinak, često zamijenjen vremenskim trendom), sastav državnih rashoda između utrživih i neutrživih dobara (obično zamijenjen omjerom državnih ulaganja prema BDP-u), činitelje vanjskog okruženja, uključujući uvjete trgovine, vanjske prijenose i međunarodne realne kamatne stope, te liberalizaciju trgovine (koja se obično zamjenjuje omjerom inozemne trgovine prema BDP-u). Odrednice koje se smatraju najznačajnijima obično obuhvaćaju diferencijalni rast produktivnosti, trgovinske uvjete i liberalizaciju trgovine. Ograničenost podataka onemogućava provođenje

⁹ Vidi Clark et al. (1994) i Montiel (1997) za raspravu o odrednicama ravnotežnoga realnog tečaja.

ekonometrijske analize za Hrvatsku, no moguće je razmotriti opća kretanja temeljnih odrednica. Kao i u ostalim tranzicijskim gospodarstvima, povećanje produktivnosti je vjerojatno veće u sektoru utržive robe nego u sektoru neutržive robe, iako je ta razlika možda veća nego u ostalim tranzicijskim državama. Trgovinski uvjeti za Hrvatsku nisu dostupni, ali složeni indeksi koje je objavio *World Economic Outlook* za hrvatske izvozne i uvozne deflatore ukazuju na to da Hrvatska nije doživjela velike fluktuacije u trgovinskim uvjetima u tom razdoblju. Iako je Hrvatska postupno liberalizirala svoj trgovinski režim (vidi niže), omjer trgovine (ukupan izvoz i uvoz u BDP-u) se smanjio sa 75 posto na 70 posto u razdoblju od 1994. do 1995. Što se tiče prijenosa koji ne stvaraju dug, neto izravna strana ulaganja povećala su se s 0,7 posto BDP-a 1994. na 3,6 posto 1998. Svaka bi od tih odrednica pridonijela aprecijaciji ravnotežnog tečaja. S druge strane, konsolidirani omjer ulaganja središnje države povećao se oko 3½ postotna boda BDP-a između 1994. i 1998. Stoga se čini da je ravnotežni tečaj u Hrvatskoj, ako nije aprecirao, barem bio stabilan od 1994.

106. S obzirom na nedostatke tradicionalnih pokazatelja konkurentnosti o kojima se prije govorilo, posebno za tranzicijska gospodarstva, nedavna su istraživanja pokušavala indirektno procijeniti ravnotežne tečajeve.¹⁰ Ravnotežne plaće u dolarima procijenjene su na osnovi temeljnih činitelja kao što su BDP po stanovniku prema paritetu kupovne moći, upis u srednju školu kao pokazatelj zalihe ljudskoga kapitala te udio poljoprivrede u BDP-u kao pokazatelj razine razvijenosti. Te bi procjene trebalo interpretirati s oprezom jer su osjetljive na podatke na kojima se zasnivaju, te se temelje na možda prečvrstim pretpostavkama, poput stabilnosti odnosa između ravnotežnih plaća i njihovih temeljnih činitelja u razdoblju velike transformacije gospodarstava u tranziciji. Usprkos tomu, analiza koju su proveli Halpern i Wyplosz (1997.) ukazuje na to da je Hrvatska imala jednu od najvećih ravnotežnih plaća u dolarima među državama srednje i istočne Europe, odmah iza one u Sloveniji. Tako bi se onda mogle objasniti više stvarne dolarske plaće u Hrvatskoj u usporedbi s većinom ostalih država srednje i istočne Europe posljednjih godina (vidi tablicu dalje), pomoću razlika u temeljnim čimbenicima, kao što su viši stupanj razvijenosti i relativno veći ljudski kapital.

Plaće u sektoru industrije u odabranim zemljama srednje i istočne Europe,
1996-1999. 1/ (u USD)

	1996.	1997.	1998.	1999. /2
Bugarska	106	107	144	154
Hrvatska	587	566	596	567
Češka	348	338	370	350
Mađarska	322	320	325	312
Poljska	372	368	397	455
Rumunjska	148	127	160	130
Slovačka	280	284	292	256
Slovenija	604	572	602	618

Izvor: Procjene MMF-a

1/ Prosječne mjesečne bruto plaće u sektoru industrije, osim u slučaju Slovenije za koju su navedene neto plaće.

2/ Podaci za 1999. godinu odnose se na prosjeke mjesečnih podataka zaključno s posljednjim dostupnim mjesecom, a to su kolovoz 1999. godine za Hrvatsku i svibanj 1999. godine za većinu ostalih zemalja.

107. Na kraju, vrlo je malo dokaza, ako uopće i postoje, da se loši rezultati izvoza od 1994. mogu pripisati značajnim gubicima vanjske konkurentnosti.

¹⁰ Vidi Halpern i Wyplosz (1997) te Krajnyak i Zettelmeyer (1998).

D. Liberalizacija trgovine od neovisnosti

108. Kada je stekla neovisnost, Hrvatska je naslijedila od bivšeg SFRJ-a trgovinski sustav koji je, usprkos postupnoj liberalizaciji posljednjih godina prije raspada federacije, uključivao značajna necarinska ograničenja te je bio podložan složenom poreznom sustavu. Uvoz se klasificirao u četiri skupine: slobodna skupina; dvije skupine stavki podložnih vrijednosnim, odnosno količinskim kvotama, te skupina podložna *ad hoc* dozvolama za uvoz. Stavke iz slobodne skupine, nešto ispod 6 000 od ukupnih 6 600, činile su oko 90 posto vrijednosti uvoza. Od ograničenih stavki, samo 0,1 posto ukupnog uvoza bilo je podložno dozvolama za uvoz, 1,6 posto vrijednosnim kvotama, a 6,6 posto količinskim kvotama. Porezni sustav koji se odnosio za uvoz uključivao je osim carina i posebne poreze i naknade. Uvozne carine kretale su se u rasponu od 0 do 25 posto.¹¹ Osim toga, uvoz je bio podložan porezu za uravnoteženje robe kojom se trguje od 1 do 15 posto, posebnom uvoznom porezu od 0 do 15 posto¹² i carinskoj administrativnoj naknadi od 1 posto.¹³ Hrvatski uvoz sirovina i poluproizvoda koji se koriste u proizvodnji dobara za izvoz bio je oslobođen carine ako je vrijednost izvoza bila najmanje 30 posto viša od vrijednosti uvezenih proizvoda te je podliječio carinskoj naknadi od samo 1 posto. Suprotno tomu, izvoz nije podliječio nikakvim porezima, već su se izvozni primici morali prikupiti i u punom iznosu vratiti u Hrvatsku u roku od 60 dana od datuma izvoza.

109. U razdoblju nakon stjecanja neovisnosti, trgovinski se sustav znatno liberalizirao. Proces ukidanja uvoznih kvota započeo je 1994. i završen je u srpnju 1996. kada je hrvatska Vlada usvojila odluku o ukidanju svih uvoznih kvota, koja je odmah stupila na snagu. Kvantitativna ograničenja su se zadržala do toga vremena za određene poljoprivredne proizvode, neke prehrambene proizvode, tekstilna vlakna, cement, željezne i čelične proizvode i strojeve da bi se zaštitile neke industrijske grane koje su se restrukturirale, te da bi se pomoglo ratom pogođenim područjima.

110. U lipnju 1996. Sabor je donio novi Zakon o carinskoj tarifi koji je ukinuo primjenu necarinskih mjera i uključio sve uvozne poreze u carinsku tarifu, što je rezultiralo većom maksimalnom tarifom. Trenutačno se carinska tarifa sastoji od

7 059 tarifnih brojeva. Sve tarifne stavke podliježu *ad valorem* tarifama, a 590 tarifnih stavki podliježe i carinskim stopama *ad valorem* i posebnim tarifama. *Ad valorem* stope na industrijske proizvode variraju od 0 do 25 posto (vidi tablicu niže)¹⁴. Osnovni kriteriji za određivanje carinskih stopa su sljedeći: (i) tarife su jedina mjera tržišne politike koja se primjenjuje u svrhu zaštite domaće industrijske i poljoprivredne proizvodnje; (ii) tarife imaju funkciju ekonomskog razvoja, osobito tehnološkog jačanja ekonomije; (iii) stope koje premašuju 15 posto primjenjuju se samo za zaštitu industrijskih grana i aktivnosti koje su ozbiljno pogođene ratom, uključujući poljoprivredne proizvode; i (v) vrlo niske carinske stope se primjenjuju na uvozne sirovine.

Hrvatska: Struktura izvoznih tarifa

Tarifna stopa	Broj tarifnih stavki
0	505
0-5	3.038
5-10	828
10-15	883
15-20	1.260
20 i više	545

Izvor: Ministarstvo gospodarstva

¹¹ Maksimalna carinska stopa smanjena je na 18 posto nakon raspada SFRJ.

¹² Poseban uvozni porez od 0 do 7,5 posto primjenjivao se na svu uvezenu robu, osim na neku, većinom robu široke potrošnje, na koju se primjenjivao poseban porez na uvoz do 15 posto.

¹³ Osim toga, dodatna naknada za uvoz luksuzne robe od 7,5 posto uvedena je u listopadu 1992.

¹⁴ Stope na neke poljoprivredne proizvode premašuju 25 posto. Prosječna stopa na poljoprivredne proizvode iznosi oko 35 posto.

111. Jednostavna prosječna tarifna stopa iznosi 12,1 posto, a prosječna je vagana tarifa bila 9,0 posto na temelju uvoza iz 1998. Jednostavna prosječna tarifa u Hrvatskoj u skladu je sa srednjom vrijednošću svih država članica MMF-a od 12,7 posto, no nešto je viša od prosjeka i srednje vrijednosti uzorka država srednje i istočne Europe o kojima se prije govorilo, koji iznosi 11,8, odnosno 11,6 posto (vidi Tablicu 16.). Usprkos odsutnosti necarinskih ograničenja, Hrvatska ima ukupan rejting 2 prema indeksu od 10 bodova za trgovinsku ograničenost, koji priprema Odjel za trgovinsku politiku MMF-a, što je ispod prosjeka država srednje i istočne Europe od 2,7. Predviđa se dalje snižavanje uvoznih tarifa tijekom sljedećih pet godina u kontekstu očekivanog ulaska Hrvatske u Svjetsku trgovinsku organizaciju, čime će Hrvatska imati jednu od najnižih tarifa među državama srednje i istočne Europe (vidi dalje).

112. Izvoz ne podliježe tarifama i porezima. Izvozne kvote, koje su uvedene u srpnju 1996. za iznimne slučajeve, kao npr. za osiguravanje ponude za domaće tržište i zaštitu neobnovljivih prirodnih resursa, ponovno su ukinute između konca 1997. i početka 1999.¹⁵ Hrvatska isto tako ne primjenjuje nikakve izvozne subvencije.

113. Općenito gledajući, čini se da prilično liberalni trgovinski režim nije prepreka za hrvatske izvozne rezultate.

E. Preferencijalni trgovinski odnosi i priključenje Svjetskoj trgovinskoj organizaciji

114. Države srednje i istočne Europe aktivno traže čvršću političku i ekonomsku suradnju s EU-om, i, u manjoj mjeri, s državama članicama Europskog udruženja za slobodnu trgovinu (EFTA). Mnoge od njih su isto tako bile sposobne osigurati svoj ulazak u Svjetsku trgovinsku organizaciju. Istodobno, države srednje i istočne Europe pokušavaju ponovno izgraditi tradicionalna tržišta unutar srednje Europe preko bilateralnih trgovinskih sporazuma i sklapanja Sporazuma država srednje Europe o slobodnoj trgovini (CEFTA) 1993. Suprotno tomu, Hrvatska nije pregovarala ni o kakvim novim trgovinskim sporazumima niti s EU-om niti s EFTA-om i nije sudjelovala u regionalnim sporazumima o slobodnoj trgovini. Hrvatska je isto tako tek nedavno uspjela značajno napredovati u procesu priključivanja Svjetskoj trgovinskoj organizaciji.

115. Hrvatska je imala preferencijalne trgovinske sporazume s EU-om davno prije ostalih država srednje i istočne Europe. SFRJ je sklopio nekoliko trgovinskih sporazuma s EU-om od 1970. nadalje, uključujući sporazum o trgovini i suradnji iz 1980. Nakon raspada SFRJ-a, EU je odlučio nastaviti primjenjivati poslovne odredbe sporazuma za sve bivše jugoslavenske republike. Taj je preferencijalni pristup zasigurno rezultirao povijesno većim opsegom hrvatskog izvoza u EU u usporedbi s ostalim državama srednje i istočne Europe, dok te države nisu stekle preferencijalni pristup EU-u.

116. Tablica 17. daje sažetak trenutačnog statusa trgovinskih odnosa između EU-a i glavnih država srednje i istočne Europe. Glavno sredstvo koje je EU ponudio za promicanje trgovine i razvoja unutar država srednje i istočne Europe i čvršće trgovinske veze između EU-a i država srednje i istočne Europe su sporazumi o suradnji.¹⁶ Ti su sporazumi, zapravo, prijelazni koraci prije konačnoga punopravnog članstva u EU-u. Glavna prednost sporazuma o suradnji za državu srednje i istočne Europe jest da je EU obvezan ukinuti sve propisane tarife za industrijsku robu države srednje

¹⁵ Stavke koje podliježu izvoznim kvotama uključuju žito, sirovu naftu, prirodni plin, drvo, sirovu kožu, staklo i novinski otpadni papir. Kvote su utvrđene za maksimalno razdoblje od godinu dana.

¹⁶ Vidi MMF-ovo Izvješće o državi No. 98/90, 1998, "Republika Hrvatska – odabrana pitanja i statistički dodatak", odjeljak II, za detaljniju raspravu o različitim sredstvima koja nudi EU za promicanje trgovine i razvoja u državama srednje i istočne Europe.

i istočne Europe mnogo brže nego što se od države srednje i istočne Europe traži da ukinе svoje tarife za robu iz EU-a.¹⁷

117. Hrvatska, ostale bivše jugoslavenske republike, osim Slovenije, i Albanija su jedine države srednje i istočne Europe koje još nisu potpisale sporazume o suradnji s EU-om. Mnogi sporazumi s državama srednje i istočne Europe stupili su na snagu sredinom 1990-ih, osim s baltičkim državama i Slovenijom, kod kojih su sporazumi stupili na snagu 1998., odnosno 1999.¹⁸ Iako je bilo nekih rasprava o učincima sporazuma o suradnji na trgovinu između država srednje i istočne Europe i EU-a, nepotpisivanje toga sporazuma vjerojatno je negativno utjecalo na izvoz Hrvatske u EU na tri načina. Prvo, većina proizvoda država srednje i istočne Europe podlijevalo je nižim tarifama EU-a od hrvatskog izvoza, što je povećalo cijenu hrvatskih proizvoda s obzirom na one proizvedene u ostalim državama srednje i istočne Europe. Drugo, zbog harmonizacije proizvodnih standarda i ukidanja ostalih necarinskih ograničenja, što se propisuje Sporazumom o suradnji, hrvatski proizvodi su dodatno stavljeni u lošiju poziciju u usporedbi s ostalim državama srednje i istočne Europe. Treće, stroge klauzule o državi porijekla sadržane u sporazumima o suradnji vjerojatno su odvratile trgovinu od Hrvatske i usmjerili je prema ostalim državama srednje i istočne Europe koje su potpisnice sporazuma o suradnji.¹⁹ Na taj je način, postupan prijelaz s povoljnijih na nepovoljnije trgovinske uvjete s EU-om, s obzirom na ostale države srednje i istočne Europe, možda značajan činitelj za gubitak tržišnog udjela hrvatskog izvoza u EU.

118. Hrvatska isto tako nije članica CEFTA-a. Uvjeti za članstvo u CEFTA-u uključuju članstvo u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji i Sporazum o suradnji s EU-om. Hrvatska još ne ispunjava niti jedan od tih uvjeta. Članice CEFTA-a postupno ukidaju između sebe carinska i necarinska ograničenja za svu industrijsku robu i ograničen broj poljoprivrednih proizvoda. Mali udio hrvatskog izvoza usmjerenog u države CEFTA-a, koji iznosi manje od 15 posto, od čega je oko 10 posto izvoz u Sloveniju, možda odražava carinske i necarinske prepreke u tim državama.²⁰ Blizina tih tržišta i duge granice s nekima od njih mogu sugerirati da bi pogodnosti od članstva bile značajne. Hrvatska isto tako ima samo dva bilateralna sporazuma o slobodnoj trgovini s bivšim jugoslavenskim republikama, Slovenijom i Makedonijom. Sporazum o slobodnoj trgovini između Hrvatske i Federacije Bosne i Hercegovine ukinut je u svibnju 1999. Usporedbe radi, ostale države srednje i istočne Europe potpisale su mnogo više bilateralnih sporazuma s bilateralnim parterima u srednjoj i istočnoj Europi.

119. Još jedna loša strana nepotpisivanja preferencijalnih trgovinskih ugovora s EU-om i ostalim državama srednje i istočne Europe za Hrvatsku jest moguć negativan učinak na priljev od izravnih stranih ulaganja. Posebice, izravna strana ulaganja koja nadopunjuju trgovinu, a koja nastoje iskoristiti komparativne prednosti zemlje domaćina i obično proširuju izвозno usmjeren sektor, mogu biti odvrćena od Hrvatske.²¹ Hrvatska je imala nešto manje izravnih stranih ulaganja u usporedbi s ostalim državama srednje i istočne Europe u razdoblju od 1994. do 1998. (vidi tablicu niže). Osim toga, značajan je dio izravnih stranih ulaganja u Hrvatsku navodno utjecao na kapitalna ulaganja, te su *greenfield* izravna strana ulaganja bila vrlo mala. Usprkos tome, dok su Estonija,

¹⁷ Općenito gledajući, sporazumi o suradnji osiguravaju državama srednje i istočne Europe, potpisnicama ugovora, desetogodišnje prijelazno razdoblje tijekom kojega sve tarife na industrijsku robu moraju biti ukinute. Međutim, EU je sve do nedavno nastavio primjenjivati kvote na tzv. osjetljivu industrijsku robu kao što je tekstil, odjeća i obuća.

¹⁸ Slovenija je, međutim, potpisnica Privremenog sporazuma s EU-om od siječnja 1997, što joj je omogućilo rano uvođenje trgovinskih odredaba mnogo opsežnijeg Sporazuma o suradnji.

¹⁹ Da bi zadovoljili preferencijalne uvjete trgovine s EU-om, proizvodi država srednje i istočne Europe moraju sadržavati značajnu komponentu dodane vrijednosti stvorenu lokalno ili unutar EU-a. Da bi se poticala trgovina između država srednje i istočne Europe, EU je uveo kumulacijske odredbe koje omogućuju državama potpisnicama sporazuma o suradnji da smatraju uvoz iz drugih država sa sličnim sporazumima lokalnim zadovoljenjem potrebe.

²⁰ Veliki udio Slovenije se djelomično objašnjava postojanjem bilateralnoga trgovinskog sporazuma.

²¹ S obzirom na malo domaće tržište, isto tako postoji malo poticaja za izravno strano ulaganje koje zamjenjuje trgovinu da zadobije udio na domaćem tržištu.

Mađarska i Letonija imale u tom razdoblju neproporcionalno velik iznos izravnih stranih ulaganja u usporedbi s ostalim državama srednje i istočne Europe, Hrvatska je imala više izravnih stranih ulaganja od Slovenije ili Poljske. S ubrzanjem privatizacijskog procesa 1999., Hrvatska će vjerojatno biti u povoljnijem položaju u sljedećih nekoliko godina. Međutim, bez značajnog napretka u odnosu na države EU-a i CEFTA-a, *greenfield* izravna strana ulaganja vjerojatno će ostati mala u sljedećim godinama.²²

Zemlje srednje i istočne Europe: Kumulativna izravna strana ulaganja, 1994-1998.
(postotak kumulativnog BDP-a)

Bugarska	2,3
Hrvatska	2,2
Češka	3,3
Estonija	5,1
Mađarska	5,0
Letonija	6,3
Litva	3,3
Poljska	1,9
Rumunjska	2,6
Slovenija	0,9
Slovačka	1,2
PROSJEK	3,1
(standardna devijacija)	(1,7)
SREDNJA VRIJENDOST	2,6

Izvor: World Economic Outlook

120. Budući da je proces priključenja Svjetskoj trgovinskoj organizaciji u svojoj završnoj fazi (vidi niže), mjerodavna bi tijela u Hrvatskoj željela usmjeriti svoj dalji rad na učlanjivanje u CEFTA-u. Kao što je već navedeno, da bi to postigla, Hrvatska mora potpisati Sporazum o suradnji s EU-om. U kontekstu balkanske inicijative EU-a, od Hrvatske bi se tražilo da potpiše Sporazum o Paktu stabilnosti, koji opet uključuje politička razmatranja. Nove bi se perspektive u tom pogledu mogle otvoriti nakon parlamentarnih i predsjedničkih izbora početkom 2000. Mjerodavna se tijela nadaju da bi pregovori s EU-om o Sporazumu o suradnji mogli biti prilično brzo završeni, moguće i prije konca 2000. To bi utvrdilo put za čvršću trgovinsku suradnju s državama CEFTA-a, od kojih neke nisu bile spremne potpisati preferencijalne sporazume o suradnji s Hrvatskom prije zaključivanja sporazuma između Hrvatske i EU-a. Hrvatska zbog toga nije mogla potpisati niti jedan bilateralni trgovinski sporazum s državama CEFTA-a, osim sa Slovenijom. Sadašnji pregovori s Mađarskom mogli bi, međutim, biti završeni u bliskoj budućnosti.

121. Hrvatska se nalazi u posljednjoj fazi procesa pristupanja Svjetskoj trgovinskoj organizaciji, koji je započeo 1993. i postao vrlo intenzivan tijekom posljednje dvije godine. U tom je razdoblju nekoliko zakona promijenjeno i doneseno da bi se osigurala usklađenost s principima Svjetske trgovinske organizacije. Kao što je već zamijećeno, trgovinska je politika liberalizirana, a sva necarinska ograničenja se ukidaju i razni porezi na uvoz se zamjenjuju *ad valorem* tarifama, prihvaćenim od strane Svjetske trgovinske organizacije. Zakon o trgovini, koji je Sabor donio 30. lipnja 1999., isto tako sadrži odredbe vezane uz antidampinške mjere, carinu na uvoznu robu subvencioniranu od strane zemlje porijekla, zaštitne mjere i pravila o zemlji porijekla da bi hrvatsko zakonodavstvo u tim područjima odgovaralo zahtjevima Svjetske trgovinske organizacije. Novi

²² Kao što je zamijećeno u poglavlju I, točka 24, moguće je da su države srednje i istočne Europe bile privlačne za *greenfield* ulaganja zbog povoljnijeg poreza na dohodak poduzeća.

Carinski zakon, koji je uskladio odredbe za procjenu carine s relevantnim člankom Općeg sporazuma o tarifama i trgovini (GATT), usvojen je 30. lipnja 1999. Zakon o bankama, koji je stupio na snagu krajem 1998., također je u usklađen sa zahtjevima Svjetske trgovinske organizacije. Amandmani Zakona o trošarini doneseni su u listopadu 1998. i lipnju 1999. da bi se osiguralo jednako postupanje s domaćim i inozemnim proizvodima, osobito što se tiče alkoholnih pića i cigareta, te su tako sve trošarine usklađene s člankom III. GATT-a. Na kraju, doneseno je nekoliko zakona iz područja prava na intelektualno vlasništvo u lipnju 1999. da bi se hrvatski zakoni uskladili sa zahtjevima Sporazuma o sustavu intelektualnog vlasništva povezan s trgovinom.²³ Osim toga, Hrvatska nema investicijske mjere vezene uz trgovinu i spremna je primjenjivati Sporazum o tim mjerama od datuma pristupanja Svjetskoj trgovinskoj organizaciji. Na formalnom sastanku Radne grupe Svjetske trgovinske organizacije, koji je održan koncem rujna 1999., sve su se strane složile da su svi hrvatski zakoni usklađeni s principima Svjetske trgovinske organizacije.

122. Da bi postala članicom Svjetske trgovinske organizacije, Hrvatska se isto tako obvezala provesti tarifni plan, koji bi trebao stupiti na snagu u siječnju 2000. Prema tome planu, koji su prihvatili svi članovi Radne grupe Svjetske trgovinske organizacije na sastanku krajem rujna 1999., tarife će se dalje snižavati u sljedećih 3-7 godina. Prvo, jednostavna prosječna uvozna tarifa na industrijsku robu smanjit će se oko 5,5 posto u razdoblju od 3 do 5 godina. Što se tiče poljoprivrednih proizvoda, prosječna će se tarifa smanjiti s trenutačnih 35 posto na oko 14 posto u razdoblju od 5 godina, s produljenjem prijelaznog razdoblja na 7 godina za neke osjetljive stavke, a najviše tarifne stope za poljoprivredne proizvode snizit će se na 18 posto.

123. Hrvatska će uskoro završiti bilateralne pregovore sa šesnaest država koje su tražile te pregovore na početku procesa priključenja Svjetskoj trgovinskoj organizaciji. Bilateralni pregovori su pokrivali tri područja: industrijski proizvodi, poljoprivredni proizvodi i usluge. Pregovori o industrijskim i poljoprivrednim proizvodima su završeni, iako su rasprave o poljoprivredi bile vrlo složene s nekim partnerima. Pregovori o uslugama bili su gotovo završeni kad se pojavilo pitanje audiovizualnih usluga. Jedna država članica EU-a se protivila klauzuli uključenoj u bilateralni sporazum između Hrvatske i SAD-a vezano uz otvaranje hrvatskog tržišta u sektoru audiovizualnih usluga. Budući da Hrvatska ne može promijeniti svoje obveze iz bilateralnog ugovora bez odobrenja druge strane, mjerodavna hrvatska tijela sada čekaju kompromis između SAD-a i EU-a na tom području. Taj bi kompromis uklonio i posljednju prepreku za priključenje Hrvatske Svjetskoj trgovinskoj organizaciji, koje bi moglo stupiti na snagu odmah nakon toga kompromisa.

F. Sažetak i zaključak

124. Hrvatski je izvoz ostvario loše rezultate u posljednjih pet godina u usporedbi s ostalim državama srednje i istočne Europe jer Hrvatska nije sudjelovala u naglom širenju izvoza država srednje i istočne Europe u EU. Dok se izvoz država srednje i istočne Europe preusmjerio na EU i stekao tržišni udio na tom tržištu, Hrvatska je doživjela smanjenje svoga izvoza u EU i velike gubitke u tržišnom udjelu. Jednako tako, hrvatski je izvoz u države CEFTA-a smanjen, dok se trgovina između država članica CEFTA-a, te između država CEFTA-a i ostalih država srednje i istočne Europe posljednjih godina značajno proširila.

125. Malo je dokaza, ako oni uopće i postoje, da se slabi izvozni rezultati Hrvatske mogu pripisati gubitku vanjske konkurentnosti. Iako je većina država srednje i istočne Europe ostvarila, katkad i značajnu, aprecijaciju realnog tečaja baziranog na indeksu maloprodajnih cijena, pokazatelji realnog

²³ Novi zakoni obuhvaćaju Zakon o žigu, Zakon o oznakama zemljopisnog podrijetla proizvoda i usluga, Zakon o patentima, Zakon o industrijskom obličju te o Zakon o zaštiti planova rasporeda integriranih sklopova. U području autorskih prava, Hrvatska namjerava uvesti novi Zakon o autorskom pravu i sličnim pravima, no u međuvremenu je osigurala usklađenost sa Sporazumom o sustavu intelektualne imovine povezane s trgovinom s pomoću amandmana postojećeg Zakona o autorskom pravu.

tečaja u Hrvatskoj ostali su začuđujuće stabilni od 1994. Isto tako, ne postoje indikacije da je hrvatski ravnotežni tečaj deprecirao tijekom toga razdoblja, ne ukazujući stoga ni na kakvo izlaženje hrvatskoga tekućeg tečaja iz ravnoteže. Osim toga, više plaće izražene u dolarima u Hrvatskoj u usporedbi s većinom ostalih država srednje i istočne Europe mogu se objasniti razlikama u temeljnim čimbenicima, poput naprednijeg stupnja razvoja i relativno većega ljudskoga kapitala.

126. Kao dio SFRJ-a, Hrvatska je uživala pogodnosti preferencijalnih trgovinskih aranžmana s EU-om davno prije ostalih država srednje i istočne Europe. Međutim, u posljednjih deset godina, većina država srednje i istočne Europe potpisale su sporazume o suradnji s EU-om te imaju povoljne izgleda za ulazak u EU, dok Hrvatska nije bila u stanju osigurati bilo kakvo poboljšanje u svojim trgovinskim aranžmanima s EU-om. Postupni prelazak s povoljnijih na relativno manje povoljne trgovinske odnose s EU-om vjerojatno je značajan činitelj u ostvarenju slabih izvoznih rezultata Hrvatske, s obzirom na to da su hrvatski proizvodi imali veće tarifne prepreke, a stroge odredbe o zemlji porijekla uključene u sporazume o suradnji obeshrabrile su ostale države srednje i istočne Europe da uvoze iz Hrvatske. Osim toga, nepostojanje Sporazuma o suradnji s EU-om možda nepovoljno utječe na priljeve od *greenfield* izravnih stranih ulaganja u Hrvatsku. Hrvatska bi stoga trebala težiti uspostavljanju čvršćih trgovinskih odnosa s državama članicama EU-a i CEFTA-a. Novi izgledi u tom pogledu mogli bi se stvoriti nakon parlamentarnih i predsjedničkih izbora početkom 2000.

127. Struktura hrvatskog izvoza, posebice u države EU-a, najmanje se promijenila od svih država srednje i istočne Europe. To možda odražava sporije restrukturiranje hrvatske ekonomije u cjelini, u usporedbi s ostalim gospodarstvima u tranziciji, što je moglo omesti prilagodbu hrvatskih proizvoda potražnji u industrijskim državama. Program strukturne reforme stoga treba ubrzati da bi se održali dobri rezultati produktivnosti koji su dosad postignuti na račun smanjenja zaposlenosti.

128. Hrvatska je liberalizirala svoj trgovinski režim od stjecanja neovisnosti, no još je mnogo toga potrebno učiniti da bi hrvatski trgovinski režim bio jedan od najliberalnijih među državama srednje i istočne Europe. Planirane reforme u svrhu priključenja Svjetskoj trgovinskoj organizaciji trebale bi postići taj cilj. U tom je pogledu Hrvatska ostvarila značajan napredak i sada se nalazi u završnoj fazi procesa priključenja Svjetskoj trgovinskoj organizaciji. Jedina preostala prepreka za članstvo Hrvatske u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji je pitanje sektora audiovizualnih usluga, koje je zapravo izvan kontrole mjerodavnih hrvatskih tijela.

Literatura

Clark, Peter et al., 1994, Exchange Rates and Economic Fundamentals, *IMF Occasional Paper*, br. 115.

Halpern, Laszlo i Charles Wyplosz, 1997, Equilibrium Exchange Rates in Transition Economies, *IMF Staff Papers*, vol. 44, br. 4

Krajnyak, Kornelia i Jeromin Zettelmeyer, 1998, Competitiveness in Transition Economies: What Scope for Real Appreciation?, *IMF Staff Papers*, vol. 45, br. 2

Lipschitz, Leslie i Donogh McDonald, 1991, Real Exchange Rate and Competitiveness: A Clarification of Concepts and Some Measurements for Europe, *IMF Working Papers* WP/91/25

Marsh, Ian W. i Stephen P. Tokarick, 1994, Competitiveness Indicators: A Theoretical and Empirical Assessment, *IMF Working Papers* WP/94/29

Montiel, Peter J., 1997, Exchange Rate Policy and Macroeconomic Management in ASEAN Countries, u: Macroeconomic Issues Facing ASEAN Countries, urednik John Hicklin et al., Međunarodni monetarni fond, Washington

Tablica 15. Zemlje srednje i istočne Europe: Pokazatelji uspješnosti izvoza

	Rast izvoza robe i nefaktorskih usluga (1994- 1998) 1/		Rast izvoza robe u EU (1994-1998) 1/	Udjel izvoza robe i nefaktorskih usluga u BDP-u			Udjel izvoza u EU u ukupnom izvozu robe		Promjena u tržišnom udjelu u EU (1994-1998)	Indeks promjene strukture izvoza u EU (1994-1998)
	Rast izvoza robe (1994-1998) 1/	Rast izvoza robe (1994-1998) 1/	Rast izvoza robe u EU (1994-1998) 1/	1994.	1998.	Promjena (%)	1994.	1998.	EU (1994-1998)	2/
BUGARSKA	10,4%	9,1%	57,5%	54,3%	47,5%	-12,6%	47%	52%	10,6%	0,7
HRVATSKA 3/	20,5%	8,1%	-4,6%	48,8%	39,4%	-19,2%	59%	49%	-33,0%	0,5
ČEŠKA	60,1%	65,2%	100,1%	51,4%	59,9%	16,6%	53%	64%	40,5%	4,6
ESTONIJA	114,2%	82,7%	190,1%	75,5%	77,6%	2,8%	48%	55%	103,7%	0,8
MAĐARSKA	161,7%	203,4%	133,0%	25,8%	59,4%	130,0%	64%	73%	63,6%	5,3
LETONIJA	95,2%	80,7%	46,6%	44,3%	49,6%	12,0%	39%	57%	3,0%	0,5
LITVA	160,7%	147,5%	58,2%	54,4%	56,5%	3,7%	30%	38%	11,1%	0,6
POLJSKA	86,4%	85,8%	52,1%	19,3%	21,7%	12,0%	69%	68%	6,8%	4,3
RUMUNJSKA	34,8%	36,8%	71,4%	23,6%	25,1%	6,3%	48%	65%	20,4%	1,7
SLOVAČKA	44,8%	59,4%	132,8%	65,1%	63,6%	-2,2%	35%	56%	63,5%	2,0
SLOVENIJA	28,2%	28,2%	29,1%	60,4%	55,3%	-8,4%	63%	65%	-9,3%	1,1
PROSJEK	74,3%	73,4%	78,8%	47,6%	50,5%	12,8%	50,6%	58,3%	25,5%	2,0
(standardna devijacija)	53,9	58,9	55,5	17,9	16,6	40,4	12,6	10,0	39,0	1,8
SREDNJA VRIJEDNOST	60,1%	65,2%	58,2%	51,4%	55,3%	3,7%	48,2%	56,6%	11,1%	1,1

Izvori: WEO, Direction of Trade Statistics (DOTS) i baza podataka Trade Analysis and Reporting System (TARS)

1/ Izvoz je iskazan u USD.

2/ Indeks je izračunat kao zbroj apsolutnih promjena u udjelu ukupnog izvoza za svaku pojedinačnu troznamenkastu kategoriju SMTK-a u razdoblju između 1994. i 1998.

3/ Podaci za Hrvatsku mogu se neznatno razlikovati od onih koji su navedeni u ostalim tablicama Statističkog dodatka. Oni su uzeti iz istih izvora kao i za ostale zemlje srednje i istočne Europe kako bi se osigurala usporedivost.

Tablica 16. Srednja i istočna Europa: Sažeti prikaz tarifa i rejting ograničenosti trgovanja

	Srednja aritmetička tarifa (1998)	Minimalna	Maksimalna	Prosječna tarifa ponderirana uvozom (1998)	Indeks ograničenosti trgovanja		
					Tarifa	Necarinska ograničenja	Ukupno
BUGARSKA	15,1	0	74	...	3	2	6
HRVATSKA 1/	12,1	0	25	9,0	2	1	2
ČEŠKA	6,9	0	168	...	1	1	1
ESTONIJA	0,0	0	0	0,0	1	1	1
MAĐARSKA	13,3	0	135	...	2	2	5
LETONIJA	5,3	0	75	...	1	1	1
LITVA	4,5	0	100	...	1	1	1
POLJSKA	11,6	...	...	5,8	2	1	2
RUMUNJSKA	19,8	...	248	...	4	1	4
SLOVAČKA	7.0 / 10 - 15	0	168	...	3	1	3
SLOVENIJA	5,7	0	40	...	1	2	4
PROSJEK	11,8	0,0	103,3	...	1,9	1,3	2,7
(standardna devijacija)	5,9			...	1,04	0,47	1,79
SREDNJA VRIJEDNOST	11,6	0,0	87,5	...	2	1	2

Izvor: MMF, Trade Policy Division

1/ Stopa maksimalne tarife od 25 posto odnosi se na industrijske proizvode.

Tablica 17. Srednja i istočna Europa: Trgovinski sporazumi

	WTO	CEFTA	EU PHARE	Bilateralni sporazumi s EFTA-om	Ostali bilateralni sporazumi	Sporazum o trgov. suradnji s EU-om 1/	Autonomni prefer. trgov. režim s EU- om	Privremeni sporazumi s EU-om 1/	Sporazum o pridruživanju EU 1/	Zahtjev za pristup u članstvo EU a
Bugarska	da	ne	da	da	Češka, Slovačka, Slovenija, Turska	studen 1990.	ne	prosinac 1993.	veljača 1995.	prosinac 1995.
Hrvatska	ne	ne	ne	ne	Slovenija, Makedonija	ne	da	ne	ne	ne
Češka 2/ 3/	da	da	da	da	Bugarska, Estonija, Izrael, Letonija, Litva, Rumunjska, Slovačka, Turska	studen 1990.	ne	ožujak 1992.	veljača 1995.	siječanj 1996.
Estonija	da	ne	da	da	Češka, Poljska, Slovačka, Slovenija, Turska, Ukrajina	ožujak 1993.	ne	ne	veljača 1998.	studen 1995.
Mađarska	da	da	da	da	Estonija, Izrael, Slovenija, Turska	prosinac 1988.	ne	ožujak 1992.	veljača 1994.	ožujak 1994.
Letonija	da	da	da	da	Češka, Slovačka, Slovenija, Ukrajina	veljača 1993.	ne	ne	veljača 1998.	listopad 1995.
Litva	da	ne	da	da	Češka, Poljska, Slovačka, Slovenija, Turska	veljača 1993.	ne	ne	veljača 1998.	prosinac 1995.
Poljska	da	da	da	da	Danska, Estonija, Izrael, Litva	prosinac 1989.	ne	ožujak 1992.	veljača 1994.	travanj 1994.
Rumunjska	da	ne	da	da	Češka, Moldavija, Slovačka, Turska	svibanj 1991.	ne	svibanj 1993.	veljača 1995.	lipanj 1995.
Slovačka 2/ 3/	da	da	da	da	Bugarska, Češka, Estonija, Izrael, Letonija, Litva, Rumunjska, Slovenija, Turska	studen 1990.	ne	ožujak 1992.	veljača 1995.	lipanj 1995.
Slovenija	da	da	da	da	Bugarska, Hrvatska, Estonija, Mađarska, Izrael, Letonija, Litva, Makedonija, Slovačka, Turska	rujan 1993.	ne	siječanj 1997.	veljača 1999.	lipanj 1996.

Izvori: Baza podataka EU Sectoral and Trade Barriers i baza podataka MMF-ovog Trade Policy Division

1/ Podaci se odnose na trenutak kad je sporazum stupio na snagu.

2/ Češka i Slovačka imaju sporazum o carinskoj uniji.

3/ Čehoslovačka je potpisala Sporazum o trgovini i suradnji u svibnju 1990. i Sporazum o pridruživanju u prosincu 1991. Nakon raspada

Čehoslovačke zasebni Sporazumi o pridruživanju i dodatni protokoli Privremenog sporazuma s EU-om potpisani su sa svakom od država nasljednica.